

LUPTA

le combat

Director : Mihai Korne

Redactor : Antonia Constantinescu

COSTUL ABONAMENTULUI PE UN AN

În franci francezi

FRANTA
EUROPA

FRF 250
FRF 300

În alte valute tariful este majorat
pentru acoperirea cheltuielilor
bancare :
DM 100 - Fr. Elv. 90 - L St. 35

Cu avionul :

AFRICA
AMERICA DE NORD
ISRAEL
AMERICA DE SUD
ASIA
AUSTRALIA

FRF 350

USA 60 sau echivalent

FRF 400

USA 70 sau echivalent

125, Bureaux de la Colline - 92213 St-Cloud - France

Telephon : (33-1) 46.02.05.40 - Tetex 633520 F

Commission Paritaire N° 65481 - C.C.P. : 11 341 71 A Paris

Téléfax : (33-1) 46.02.143

Numărul 213

7 noiembrie 1993

DESPRE LIBERALISM, NEO-LIBERALISM ȘI ETICHETELE LOR ÎN ROMÂNIA

cu MIHAI MĂRCULESCU

Mihai Mărculescu, în anii războiului atașat la Direcția Cabinetului și Cifrului din Ministerul Afacerilor Străine, a fost diplomat la ambasada română din Berna până în 1948, cînd alege exilul, ca mulți din reprezentanții României în străinătate.

A.C. - Doamnă Mărculescu sunteți autorul unei teze de doctorat "La critique du libéralisme", din perspectiva neo-liberalismului, susținută la Paris în 1943. Cum în România mișcarea liberală este cea mai fărîmițată și ideologic destul de confuză, v-aș ruga să începem cu câteva repere teoretice asupra evoluției liberalismului.

M.M. - Doctrina liberală, trebuie spus de la început, a hotărît și determinat dezvoltarea politică și economică a lumii occidentale în ultimele două secole. În secolul trecut, liberalismul clasic, identificat cu doctrina lui "laisser-faire-laissez-passer", a reușit să dărîme restricțiile corporatiste și vămile interne, permițînd astfel creația și circulația bogățiilor. Ordinea economică, progresul industrial și prosperitatea acestei epoci au fost determinate de înmulțirea centrelor comerciale și de producție, de respectarea libertății economice în relațiile internaționale. În secolul nostru, mai ales după primul război mondial, am asistat la o totală modificare în politica economică: frontierele redevin de netrecut pentru produsele străine, marile centre comerciale dispar progresiv și are loc cea mai însemnată scădere a puterii de cumpărare mondială. Sistemul care în secolul trecut adusese lumii ordine și echilibru era generator acum de dezordine și dezechilibru. Pe plan național agricultorii nu mai reușesc să-și vîndă recolta, industriașii să-și plaseze produsele, șomajul se instalează ca o calamitate. Relațiile internaționale sunt dominate de neîncredere, statele suspendă plata datorțiilor și convertibilitatea monezilor devine complet iluzorie. Economia lumii întregi devine un haos iar pe plan uman se înmulțesc privațiunile, ruina, disperarea.

A.C. - De unde aceste diferențe de efect între liberalismul secolului al XIX-lea și cel al secolului al XX-lea?

M.M. - A fost una din principalele teme dezbătute în ajunul celui de al doilea război mondial în universități, la întruniri publice, conferințe, în publicații și lucrări de specialitate. Mă voi opri la una din aceste manifestații, pe care personal o consider cea mai importantă, cunoscută sub numele de "Le Colloque de Walter Lippman", din august 1939, la care au participat personalități de formație intelectuală diferită: W. Lippman era

publicist, Louis Baudin, economist universitar de tendință individualistă, Jacques Rueff, un economist clasic, Louis Marlio și A. Deteuf, mari industriași, Louis Rougier, filosof, J. Castillejo, sociolog, Ludwig von Mises și W. Röpke, reprezentanți ai școlii austriece, pentru a nu cita decît cîteva din personalitățile cele mai eminente care au luat parte la colocviu. Importanța acestor dezbateri rezultă și din faptul că la această întrunire s-au pus bazele doctrinei neolibérale, elaborîndu-se la sfîrșitul ei o agendă neoliberală.

A.C. - Dar care au fost cauzele declinului liberalismului clasic?

M.M. - Cauzele, după neoliberali, sunt exterioare și nu aparțin unor inevitabile transformări ale organismului economic. Fiindcă multiplicarea monopolurilor, trusturilor, cartelelor, care a ajuns să gripeze automatismul sistemului economic, se datorează privilegiilor acordate de stat. Cauza principală a fost găsită în influența nefastă a lui "laisser-faire-laissez-passer", care, la început a fost revoluționară, dar reluată de școala economică din Manchester ea a devenit o doctrină statică, conformistă și conservatoare. Tot atunci economiștii liberali devin apărătorii statu quo-ului și, implicit, a tuturor injustițiilor pe care acesta le generează. O altă cauză a fost identificată în înlocuirea individului cu Societatea anonimă, pe care W. Lippman o numea "colectivism de afaceri" și care a fost un progres, dar care a schimbat mentalitatea și legitime libertăți economice. "Colectivismul de afaceri" se poate schimba în "colectivism politic", așa cum în zilele noastre marile concernuri industriale pot să-și impună deciziile nu doar în domeniul economic, dar și în cel politic, așa cum Compania Indiilor devenise guvernul Indiei.

Neoliberalii au constatat astfel că marele obstacol în funcționarea corectă a concurenței este concentrarea întreprinderilor și că dacă aceste abuzuri au putut avea loc ele se datoresc insuficienței dreptului privat, singurul pe care liberalismul clasic îl recunoștea, în privința proprietății, a dreptului de muncă etc.

A.C. - În ce măsură moștenirea liberalismului clasic se perpetuează în doctrina neo-liberală?

M.M. - Două elemente fundamentale. În primul rînd diviziunea muncii - justificată de

inegalitatea capacităților individuale și de varietatea condițiilor de existență -, al cărei merit este mărirea randamentului muncii prin perfecționarea calităților individuale. Cu cît diviziunea muncii e mai bine aplicată, cu atît munca e mai productivă și progresul economic - în sensul satisfacerii unui cît mai mare număr de necesități - mai evident. Istoria e făcută din confruntarea a două principii: cel al păcii sociale favorabil dezvoltării diviziunii muncii și cel imperialist, care face ca viața socială să depindă nu de colaborarea bazată pe diviziunea muncii, ci de dominația celor tari asupra celor slabi. Al doilea element este mecanismul prețurilor, care trebuie să concilieze interesul particular cu cel general. Prin balansul între interesul particular și concurență se ajunge la un echilibru care măsoară sănătatea organismului economic, evoluția prețurilor fiind un termometru al nevoilor pieței care, la rîndul ei determină activitatea industrială și comercială. Dar acest mecanism era bazat, în liberalismul clasic, pe acțiuni individuale, ceea ce convenea acelor timpuri. Schimbarea actuală a datelor problemei impune însă o nouă analiză. Neoliberalii au păstrat esențialul teoriei clasice, înlocuind însă automatismul de altă dată, care nu se mai putea realiza, cu un studiu științific al pieței care să permită reîntrirea în mișcare a concurenței.

A.C. - Liberalismul clasic reduce la minimum rolul statului. Care este viziunea neo-liberală din acest punct de vedere?

M.M. - Pe de-o parte această reforma neoliberală se face prin intervenția statului, care trebuie să adapteze juridicul la producția și mediul economic, adică să legitimeze ordinea naturală pentru a elibera concurența și funcționarea normală a mecanismului prețurilor, iar pe de altă parte statul trebuie să vină în ajutorul victimelor propriului sistem, a șomerilor involuntari, fără însă a-i asista pe cei care refuză să muncească. Dar statul nu intervine în cadrul legilor economice. De pildă, în cazul unei crize economice, neoliberalul va respecta legea ritmului și va căuta să tempereze numai efectele, făcîndu-le inofensive, evitînd în cazul unei depresiuni, de pildă, blocarea prețurilor și a salariilor sau alte procedee care denaturează legile economice.

Neo-liberalismul poate fi definit, după prof. Baudin, ca un "liberalism dirijat", care-și găsește locul doctrinar între individualism, corporatism și socialism, deosebindu-se de primele două doctrine prin aceea că statul dirijează viața economică și de ultima prin menținerea și respectarea mecanismului

PE SCURT

■ În 11 oct., procurorul Nina Averina a cerut condamnarea la moarte a lui Ilie Ilașcu, Andrei Ivanțoc, Tudor Petrov-Popa, 15 ani pentru Alex. Leșco, 6 ani pentru Petru Godiac, și 3 ani pentru fostul milițian Petru Godiac, ale cărui depoziții reprezintă singurele "probe" ale acuzației. Primii cinci au aplaudat sentințele cu ironie, descumpănind asistența. Avocații au luat cuvântul în zilele de 13 și 14 octombrie. Avocata lui O. Godiac și A. Ivanțoc, Savișkaia, a explicat că depozițiile primului nu pot fi luate în considerație pentru că n-a avut avocat în timpul anchetei iar despre al doilea există doar acuzația că "ar semăna" cu asasinul... Mihai Turuță, avocatul lui Alex. Leșco, a prezentat probele că acuzatul nici nu se afla la Tiraspol când s-a produs crima iar perchezițiile la domiciliul său au fost făcute în lipsă. Din pledoarii a reieșit limpede nu doar nevinovăția acuzaților dar și mobilul înscenării judiciare: trebuia să fie anihilată și compromisă activitatea președintelui filialei Tiraspol a Frontului Popular, Ilie Ilașcu, și a colegilor lui.

Pe 21 și 22 octombrie, acuzații au avut ultimul cuvânt. Ivanțoc, Petrov-Popa și Godiac au renunțat la acest drept, nerecunoscând instituționalitatea instanței transnistriene. Alex. Leșco a mulțumit avocaților pentru curajul lor civic, iar despre sentința cerută de procurorul Nina Averina a spus: "iart-o Doamne, că nu știe ce face".

Verdictul ar trebui să fie dat în 15 noiembrie. Secretarul general al Consiliului Europei, Catherine Lalumière, s-a declarat "foarte îngrijorată", cerând țărilor limitrofe să membre CSI să determine autoritățile auto-proclamatei republici nistriene să accepte judecarea acuzaților de către un tribunal legal, conform constituției Republicii Moldova.

■ Fundația Revoluției Române și "21 decembrie", cu sprijinul Alianței Civice și a Asociației Foștilor Deținuți Politici din România au organizat în 19 octombrie un marș împotriva farsei judiciare de la Tiraspol. "Curierul Național", "Vremea" (A. Păunescu) și "Dimineața", publicații obediente puterii, n-au relatat nimic despre acest protest, ocupându-se în schimb de pactul social și politic propus de Ion Iliescu în vederea sărbătorii lui 1 Decembrie...

■ La Paris a avut loc o întrunire a Asociației Mondiale Pro Basarabia și Bucovina. Președintele acesteia, Nicolae Lupan, constatând că, în ciuda celor 200.000 de membri ai asociației din România, problema unirii este sistematic torpilată de puterea de la București și Chișinău, într-o prielnică atmosferă de disoluție morală generală. Nicolae Lupan, care a făcut o sinteză a diferitelor puncte de vedere în această problemă, a ajuns la concluzia că singura soluție pentru dinamizarea acestui eveniment inevitabil este presiunea lobiului românesc din străinătate pe lângă cancelariile occidentale. Cu acest prilej a fost aleasă o nouă conducere a filialei Franța a Asociației, președinte fiind ales ing. Grigore Filiti.

■ La Tiraspol, gen. Lebed a renunțat la mandatul de deputat al Sovietului Suprem al

"republici nistriene", invocând neînțelegeri cu o parte din conducerea republicii, care a trimis mercenari să apere Casa Albă de la Moscova. Îl speriasse soarta gen. Machakov, care a încasat 15 ani. Cum conducerea "republicii" depinde de arma a 14-a, care a reușit la scara nistriana ce n-a reușit Rușkoi la Moscova, noii deputați s-au rugat de general să nu-i abandoneze. Conform evoluției situației la Moscova, unde armata este câștigătoare, generalul s-a înduplecat să accepte.

■ În ciuda votului parlamentar, Mircea Snegur a semnat intrarea Republicii Moldova în CSE, fără a fi emis încă decretul respectiv. În ciuda acestui gest, cu ocazia vizitei sale la mijlocul lui octombrie la Moscova, Mircea Snegur n-a fost primit de B. Elțin. Alegerile parlamentare în Basarabia vor avea loc în 27 februarie 1994.

■ De altfel modificările de atitudine ale Moscovei sunt semnificative. După ce, în august, aflat în Polonia, B. Elțin declara că nu vede nici un impediment ca fostul satelit sovietic să intre în NATO, în septembrie a scris o scrisoare adresată occidentalilor cerind ca securitatea Europei de Est să fie asigurată concomitent de NATO și Rusia. A fost primul semn al dependenței lui Elțin, constrâns să mizeze pe ajutorul armatei în confruntarea care avea să aibă loc cu Sovietul Suprem. Și cum în 5 octombrie la Moscova s-ar părea că n-a câștigat democrația, ci armata, concesiile au continuat, mai ales în legătură cu relațiile dintre Rusia și celelalte republici ex-sovietice, primul exemplu fiind Georgia, unde rușii țin să-și păstreze accesul la Marea Neagră.

Dar aceste reflexe imperialiste pot să nu fie stimulate doar de militari, "reînnoirea cu marile tendințe istorice ale politicii internaționale ruse n-are de ce sa nemulțumească chiar echipa lui Elțin", scria "Le Figaro" (20 octombrie), citind îngrijorarea lui Kozirev "de a risca pierderea pozițiilor geopolitice cucerite de ruși de-a lungul secolelor", exprimată într-un interviu din "Izvestia".

Alain Besançon scria în "Le Monde" (8 octombrie) că grija principală a rușilor nu e democrația, cum își închipuie occidentalii, "ci reconstituirea unei noi versiuni a imperiului, sau măcar a unui spațiu rus mai larg decât Rusia", pentru că "Rusia s-a născut și a trăit cu proiectul imperial. (...) Prin mimetism, occidentalii preiau cu candoare vocabularul local, Sfânta Rusie sau Rusia eternă, când aceste adjective aplicate Franței i-ar face să ridă. Ei respectă naționalismul rusesc, dar suspectează naționalismele non-ruse de cele mai mari păcate. (...) Cel mai mare ajutor pe care îl putem da Rusiei este de a o ajuta material și spiritual să se debaraseze, odată pentru totdeauna, de resturile visului imperial. Să nu ne mai comportăm ca și când URSS ar continua să existe, să nu mai privilegiem Rusia față de celelalte republici. Diplomația rusă, care a fost întotdeauna excelentă și care nu și-a schimbat personalul, ne vinde cu abilitate un nou "imperiu", prezentându-se ca un ansamblu regional, echivalent întru totul cu Comunitatea Europeană. Și-a botezat "menținere a păcii" diversele intervenții din

teritoriul fostei URSS și a cerut cu seriozitate la ONU un mandat special care să dea trupelor sale statutul "căștilor albastre". Rusia descrie în luminile cele mai cumplite orice naționalism, cu excepția naționalismului rus..." A renunța la ideea imperială este și în interesul poporului rus, fiindcă ea "îl împiedică să se vindece, întreținându-i iluzia că dominația poate înlocui libertatea și prosperitatea".

■ Alianța Civică, considerând că ruptura între clasa politică și societatea românească e tot mai profundă, a lansat un cod de deontologie politică, prin aplicarea căruia pot dispărea disfuncționalitățile și se poate instala o necesară transparență. Principiile sunt respectarea de către formațiunile politice a statutelor și ierarhiei interne, informarea din vreme asupra candidaților diferitelor partide cu ocazia alegerilor, anchete interne de fiecare dată când asupra unor oameni politici planează suspiciunea corupției sau a încălcării drepturilor omului

Alianța Civică propune: crearea unui grup parlamentar unic CDR, retragerea încrederii unor parlamentari ai opoziției, aleși în septembrie 92, dacă nu mai respectă principiile Convenției, elaborarea unor rapoarte anuale privind activitatea, strategia și soluțiile propuse de opoziția unită. Gabriel Andreșcu a afirmat: "un an de activitate a arătat că CD este incapabilă să aibă o coerență politică fără existența unui grup parlamentar unitar". Acest grup ar putea astfel exprima și formațiile neparlamentare din CDR.

Alianța Civică a mai propus redactarea unui proiect de lege privind responsabilitatea partidului comunist: declararea acestuia ca regim criminal și ilegal; recunoașterea responsabilității PCR, a conducerii acestuia și a celor care au făcut posibilă menținerea acestui regim, declararea opoziției față de regimul comunist ca legitimă, dreaptă, justificată moral și demn de respect, suspendarea cursului perscripției pentru faptele săvârșite în timpul regimului comunist.

Se pare însă că intenția Alianței Civice de a mări coeziunea opoziției a dus la rezultate inverse. Argumentele contra ar fi că un singur grup parlamentar ar duce la pierderea unor drepturi și funcții în cele două camere, în comisiile parlamentare, ar afecta și dreptul la cuvânt care se acordă pe grupuri parlamentare.

Corneliu Coposu a observat cu ironie: "Este firesc ca partidele mai mici și mai ne semnificative să fie foarte geloase pe ponderea pe care o are partidul nostru, dar suntem partidul pe care este axată Convenția Democrată." Sergiu Cuneșcu a declarat și el: "prin depersonalizarea formațiunilor politice într-un singur grup parlamentar, va apărea pericolul restaurației".

prețurilor.

A.C. - Există diferențe etice între liberalism și neo-liberalism?

M.M. - Principiul etico-social al liberalismului clasic era liberul consimțământ al indivizilor, al cărui corolar practic era că tranzacțiile se supun normelor obiective, fără considerente sentimentale sau chiar religioase fiindcă moral și legitim este să-ți mărești buna stare și veniturile la maximum. Scopul acțiunii, sub toate multiplele ei forme - politice, sociale, economice -, este, în purul catechism liberal, ceea ce individul dorește și poate obține în activitățile lui, fiindcă, în etica liberală, el este cel mai bun judecător al mijloacelor și scopurilor urmărite, mai bun decât guvernul țării sale, înarmat să discearnă mobilurile intime și perspectivele îndepărtate pe care doar individul le poate cunoaște. Liberalismul nu recunoaște inegalitatea dintre părți, individul fiind considerat liber, indiferent dacă este sărac sau bogat.

Neo-liberalismul nu neagă aceste postulate de bază, dar, fără a dori să instaureze egalitatea economică contractuală - utopie a altor sisteme - se preocupă de neputința celui slab în fața voinței celui puternic, preconizând intervenția Statului în dezbaterile dintre părți, tocmai pentru a întări poziția celor care au nevoie să fie apărați în susținerea revendicărilor lor.

Liberalismul clasic acorda libertății un caracter total și indivizibil, atât în politică cât și în economie. Neo-liberalismul, care reprezintă pentru oamenii politici și economiștii occidentali, doctrina economică a viitorului, face o distincție necesară între cele două domenii, recunoscând libertatea în viața politică, pentru cea economică - de care depinde funcționarea concurenței, principala piesă a mecanismului economic modern - cerându-se intervenția statului, fără de care, în conjunctura actuală, libertatea economică nu se poate concepe.

A.C.- Să ne întoarcem acum în România, unde aflăm mai multe formații liberale, unele pretendente la neoliberalism, ba chiar un partid naționalist, PUNR, care se revendică de la opțiunea liberală.

M.M. - Nu există neoliberali în România. A existat unul singur, Vintilă Brătianu, fostul ministru de finanțe, care a trăit înaintea timpului său. A fost cel mai mare economist pe care l-am avut, care și-a bazat programul politic și financiar pe apărarea leului, libertatea pieței și lupta contra ușurinței de a rezolva problemele prin inflație, care sunt caracteristicile de astăzi ale neoliberalului din Occident.

A.C. - Situația de la care pornește România este atât de confuză și complicată încât, presupunând că ar reapare Vintilă Brătianu, ce ar putea face ?

M.M. - În primul rând să ne punem de acord asupra noțiunii de liberal. Pe cine poți considera liberal ? Ei se auto-etichetează liberali, neo-liberali și am impresia că nu cunosc conținutul etichetei pe care și-o asumă. Un lucru e cert: neo-liberali nu există acum în România, cei care se intitulează astfel, mai degrabă fac parte din categoria liberalilor clasici. Pentru a fi neo-liberal îți trebuie profunđa cunoaștere a tuturor caracteristicilor

pieții libere, sau măcar să admiți efectele economiei neo-liberale. De pildă, Ballardur este un neoliberal, Alain Madelain este un liberal mai aproape de liberalismul clasic. Liberalii actuali din România pe care i-am cunoscut au dorința de a fi liberali, lucru explicabil după 45 de ani de opresiune comunistă. După ce au scăpat de această constrângere au trecut la extrema cealaltă, cea a libertății complete, anarhice chiar. Timpul e prea scurt ca aceasta noțiune de libertate să se dospească, și să se aleagă cine este liberal nu numai din punct de vedere sentimental dar și intelectual, ca pregătire economică și politică.

A.C. - Mai există și fascinația memoriei românești, a faptului că liberalii au motorizat evoluția României moderne.

M.M. - Primul program al partidului liberal, memoriul pe care Ion C. Brătianu l-a prezentat lui Cuza, cuprindea trei elemente principale: ridicarea intelectuală și economică a clasei țărănești, pregătirea burgheziei românești din țărani înstăriți, formarea unei evoluții sociale normale. Noi, pînă atunci, avusesem doar două clase: 90% țărani și 10% boieri. Partidul liberal a căutat să formeze o clasă burgheză, elementul motor, prin ridicarea țăranimii. Se ajunsese la sfîrșitul secolului trecut la o burghezie funcționarească, una intelectuală și o burghezie mai puțin formată, aceea negustorească. Înainte de sosirea rușilor în 1944, în Occident exista o burghezie formata de 600 de ani, clasele burgheze din Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, aveau o tradiție. Clasa noastră burgheză nu avea tradiție, era tînără, fără mare consistență. Dacă Ceaușescu a putut să existe a fost datorită lipsei unei mentalități burgheze, care a fost de la început distrusă. Astăzi, după dispariția lui Ceaușescu, ne aflăm în haos, cu o libertate care nu știm cum trebuie întrebuințată.

A.C. - La noi voința politică este stagnarea, păstrarea proprietății de stat cu orice preț iar bruma de întreprinzători se recrutează din profitorii fostului regim.

M.M. - Dar acești întreprinzători nu fac parte din clasa burgheză. Care este caracteristica burgheziei? crearea de bogății. Faptul că ai bani nu înseamnă că ești creator de bogății. Ei cred că dacă au bani fac parte din clasa burgheză. Pot să am bani făcînd o escrocherie, fuînd, asta nu înseamnă că sunt burghez. Or, în țara românească, cine creează astăzi bogății? Statul pentru că 90% din industrie este în mîna lui. El joacă rolul de burghezie, dar o burghezie comunistă, ceilalți fiind numai funcționarii și beneficiarii regimului comunist de astăzi. Se trăiește pe o iluzie a schimbării. Cît despre liberali, dacă îi întrebi cum vor materializa liberalismul într-o mișcare care sa se impună populației românești, nu vor putea să răspundă la această întrebare cu sinceritate. În fond, liberalismul trebuie să fie o mișcare de masă, nu una elitistă. Liberalii din trecut au format burghezia din țărănime. Dacă vrei să creezi acum o clasă burgheză de unde iei elementul uman ? spre ce straturi ale societății românești te dirijezi? Astăzi liberalismul în România, cît este, există sub formă elitistă. Țăranii, de pilda, nu știu decît ce au auzit 50 de ani și e greu să vii cu argumente contrarii, cînd nu ai decît forța discursului, fără a avea circumstanțele care să-ți permită o

demonstrație concretă. Vrînd nevrînd trebuie înțeleasă această psihoză colectivă și e nevoie de o vastă pedagogie ca să se ajungă la o înțelegere. Un reper trebuie să fie cel istoric, desfigurat de propagandă, fiindcă un popor care nu are tradiție nu are voință de acțiune și e supus celui care îi comandă.

Deocamdată, chiar și cei care ar putea înlocui actuala putere sunt în necunoștință de cauză nu știu cum și în ce fel trebuie să procedeze. Trăiesc într-un miraj care este și rămîne miraj pentru că n-ajunge la realitate. Pe de altă parte sunt decepționat că liberalii pe care i-am cunoscut nu realizează valoarea neoliberalismului față de liberalismul sentimental care nu mai are consistență în momentul de față. Care este instituția cea mai puternică în Germania? Nu este președintele, nici guvernul ci președintele Bundesbank-ului. Și președinții de partide se înclină în fața hotărîrilor economice. Economia joacă astăzi un rol preponderent. În trecut, înainte de ultimul război, politicul ținea economicul în loc, acum e invers. S-a văzut cum Rusia Sovietică s-a prăbușit din cauza dezastrului economic. Walesa a pierdut alegerile fiindcă americanii au pompat sume imense și s-a ajuns la o finanțare neștiințifică a întreprinderilor. Din țările foste satelite, două se conduc cel mai bine: Cehia și Ungaria pentru că au un echilibru între producție, consum și export. Oamenii politici trebuie să cedeze în România în fața autorității pe care trebuie să o aibă mîine tehnologii economiști pentru a reclădi țara distrusă. Mi s-a arătat la Geneva un memoriu în care se spunea că 7-8% din industria românească poate fi modernizată. Înseamnă că după modernizare, acest 7-8%, din industria românească va putea fi într-o poziție de egalitate cu industria occidentală din punct de vedere al randamentului economic și industrial, dar înseamnă, în același timp, ca 92% din industria existentă este complet depășită ne mai putînd avea o funcție, mai ales în momentul integrării României în Europa.

Pentru mine, neo-liberalismul este singura speranță pe care România o are. Dar nu trebuie să ne facem iluzii. Aplicarea economiei neoliberale în România nu se va putea face înainte de 20 de ani, pentru că trebuie să pregătești elementele umane necesare. *A.C. - Dar în această perioadă de răbdare, inegalități, nedreptăți, nefericiri de tot felul am sentimentul că nu ne apropiem ci ne depărtăm de această scadență de 20 de ani pe care ați dat-o pentru că, de trei ani, România nu face decît să meagă în sens contrar.*

M.M.- Pentru că este condusă de aceeași oameni care existau pe vremea lui Ceaușescu, iar inteligența economică românească este denaturată de studiile economice marxiste. Sunt buni economiști, dar nu vor înțelege niciodată felul de a proceda în economia neo-liberală. Reeducarea economiștilor români nu se poate face în zece zile, dar nu trebuie pierduți cei tineri și educați de aceiași profesori cu gîndirea economică deformată.

**ABONAȚI-VĂ LA
LUPTA**

NOTE DINTR-O CĂLĂTORIE ÎN ROMÂNIA

urmare din numărul trecut

Bucureștiul e trist, cu aceleași străzi pline de gropi și praf, cu o pădure de blocuri începute și neterminate, unde macaralele ruginesc de 4 ani. Am propus unui personaj important ca statul sau comuna să le scoată la licitație, începând de la 1 leu, particularilor și întreprinderilor care acceptă a se obliga să le termine și să le valorifice în 1-2 ani. Alimentarea cu apă e deficitară. Comerțul de tip "boutique", cu prețuri ca în Vest, e la toate colțurile de stradă. Produsele alimentare și nealimentare se găsesc, dar cu multe rupturi de stoc și la prețuri mari.

Presa - de toate felurile - circulă, dar ea vorbește, ea aude. Multe cărți bune, editate în special de Humanitas, dar și maculatură. Cartea bună se publică greu și costă mult.

Unele hoteluri, organizații comerciale etc; sunt date particularilor în "locație de gestiune" pe un an. Un an nu îndeamnă pe nimeni să facă amenajări și investiții, așa că degradările se acumulează. Un termen de 10-15 ani, sau o adevărată privatizare ar putea da alt curs stărilor de lucruri. Florăriile de stat stau închise simbăta și duminica! În schimb, o masă necivilizată de țigani (nu numai din vina lor) umple străzile ca niciodată, iar în piețe organizează mafii, pe care le-am văzut la lucru...

Condițiile de viață continuă să se înrăutățească (e de mirare că degradarea economică le-a înrăutățit doar atât pe cât se constată). Salariile și pensiile curente sunt între 20.000 și 50.000 lei pe lună, dar kilogramul de brânză e 2.000 lei, iar uleiul vegetal 850 lei litrul. Specialiștii și cadrele de conducere ajung la 100-150.000 lei, dar aceștia sunt foarte puțini. În schimb, regiile autonome de stat, cu caracter monopolist (gaze, electricitate, telefoane, cărbune) au adoptat principiul salariilor mari, disproporționate față de ceilalți salariați, pe seama tarifelor devenite insuportabile.

Au dispărut din discuțiile zilnice problemele culturale (deși spectacolele sunt subvenționate și la prețuri extrem de accesibile). Temele preferate: costul vieții și modul de supraviețuire; corupția și bacșșurile; rareori politica internațională. Există o anumită apatie și o retragere în cochiliile proprii care m-a surprins, la persoane și prieteni pe care i-am cunoscut bine altădată. Oamenii se tem de viitor și mulți, prea mulți, se grăbesc să iasă la pensie... Nici măcar nefericirile altora nu-i mai consolează. Un specialist care fusese recent într-o delegație economică la Moscova îmi relata că a văzut persoane în vîrstă care cumpără pîinea cu felia!

Circulația informației e largă, dar nu știu în ce măsură depășește Capitala. La București, pe ultra-scurte, ai Radio France Internationale și Europa Liberă. Un canal al televiziunii retransmite toată ziua și noaptea TV5 (televiziunea francofonă prin satelit). Cu antenă parabolică individuală sau de bloc, accesul la canalul american CNN este permanent. Am putut astfel urmări în direct evenimentele de la Moscova.

O satisfacție generală și plină de optimism am constatat-o cu ocazia primirii României în Consiliul Europei. Toți cei cu care am vorbit consideră, aproape fără excepție, că aceasta primire va crea obligații puterii legislative, executive, judecătorești în trecerea mai rapidă la reglementările de tip european, care vor trebui inserate în legislația națională și în practica socială. Timpul va arăta dacă acest entuziasm va fi în ton cu măsurile interne și cu transformarea social-economică.

2. Din lumea citită.

E ciudată presa din România: citești mult ca să pricepi puțin. Lipsesc articole de sinteză și de ținută. Mult partizanism, multă "bășcălie", puțină grijă de cititor și de acțiunea pedagogică asupra marelui public, rupt de zeci de ani de adevărata informație și de cunoașterea a ceea ce numim îndeobște "adevăr".

Am să încerc să prezint pe scurt un fel de revistă a presei pentru septembrie și începutul lui octombrie, bazat pe lectura unui ziar ca "Adevărul", suficient de independent, fără însă a merge pînă acolo încît să-i aduc un astfel de certificat - am în vedere și suplimentul său săptămînal economic. Pe plan economic se regăsesc o seamă de teme tratate și în "Lupta", în special de dl. Korne, cu atîta competență.

Sub titlul "La deal cu motorul gripat" (11/9) se vorbește de producția pe stoc invandabil; de dificultăți la export (avînd de plătit în acest an 330 mil. \$ dobînzii la credite externe), dar și de recenta creare a unor noi pîrgii de sprijinire a activității de export; de nesprrijinirea sectoarelor performante pe piețe externe (sprijin bugetar de 7 miliarde la exporturi anuale de 4000 miliarde lei), fără înțelegerea refinanțării exporturilor (a se vedea în Franța, zic eu, activitatea COFACE).

La 28/9, datoria externă a României era evaluată la 4,3 miliarde \$, mult sub cea a altor țări din est, dar inefficient utilizate. Serviciul datoriei publice existente pe 1993 are o pondere de 1,6% din PIB ceea ce nu e mult, dar pune probleme de utilizare inefficientă a acestor fonduri.

Scepticism cu privire la competitivitatea economiei României s-a manifestat și la FMI (28/9), mai ales datorită ezitărilor în restructurarea întreprinderilor, ținînd seama și că nu sunt semne de stăpînire a inflației și a marilor deficite bugetare.

Producția industrială în 1993 (studiu din 3/10) a crescut față de 1992, în august curent, cu 12% față de aceeași perioadă a anului trecut, iar exporturile cu 56% și importurile cu 52%, ceea ce este un semn bun, dar insuficient. Salariile au crescut cu 257%, iar prețurile cu 288%, comerțul și serviciile scăzînd ca volum cu 31% și respectiv 40%. Șomajul era de peste un milion persoane, cu o rată de 9% (observațiile mele personale arată însă un puternic șomaj ascuns în întreprinderi, unde utilizarea timpului de lucru este catastrofală).

În august '93, ponderea comerțului privat față de totalul de 2160 miliarde era de 47,5% (mult sub posibilități). Rata medie a inflației pe 8 luni era de 12,1% față de 10% în 1991 și

1992.

Față de octombrie 1990, iulie 1993 cu nivelul de prețuri a dat următoarele creșteri (studiu din 5/10): 3612% la mărfuri alimentare, 3312% la mărfuri nealimentare, 2630% la servicii; indicele venitului salarial mediu net a fost însă la nivelul de 2250% (cu o erodare de putere de cumpărare de cel puțin 23%).

În România, durata săptămîinii de lucru a fost, în industrie, de 35 de ore (fără a lua în socotire și ocuparea efectivă a personalului), deci se muncește prea puțin (deci de unde salarii?). Structura populației pe ramuri principale a fost de 37% în industrie (22% în Franța), 6% în construcții (7% în Franța), 6% în comerț (17% în Franța), 28% în agricultură (6% în Franța). Aceste structuri, specifice economiei de tip sovietic înapoiat, arată ce drum lung are de parcurs țara noastră pentru a ajunge la structuri eficiente moderne.

Structura agenților economici (studiu din 3/10) la data de 1/8/93 era următoarea: 918 regii autonome și 8223 societăți comerciale cu capital de stat în general toate întreprinderile mari, 273.906 societăți comerciale cu capital privat și 209.427 întreprinzători particulari, dintre care 27.022 societăți comerciale cu capital străin (în valoarea numai 628 milioane \$). În industrie, sectorul privat rămîne în continuare ne semnificativ, deși la export-import pe primele 8 luni/1993 ponderea sectorului privat pe economie era de 27%!

Parlamentul întîrzie cu adoptarea programului anual de privatizare. Întreprinderile se plîng de creșteri absolute de prețuri ale furnizorilor interni, de devalorizarea rapidă și nestăpînită a leului, de lipsa de acces la valută chiar și pentru export, ceea ce conduce la a prefera importul în defavoarea furnizorilor interni (Cazul ELECTRONICA S.A. - 22/9).

Un prim semnal optimist (30/9): creșterea exportului în august '93 cu 60% față de aceeași perioadă din 1992, datorat în parte unui număr de 30 de acorduri și reuniuni internaționale parafate.

Dacă "privatizarea riscă să moară cu zile" (30/9), iar directorul Institutului de Economie Națională apreciază că privatizarea se va încheia după anul 2008, e lesne de văzut că însuși proiectul actual al privatizării a 180 de societăți comerciale este sub semnul întrebării.

Este cazul ca guvernul și parlamentul să țină seama de propunerile pertinente ale Confederației patronale în industria României, expuse pe larg în "Adevărul Economic" din 5/9, în care se arată cum "mentalitățile și legislația descurajează producția privată", fiind necesare reconsiderări de concepție, reorganizări de structură, eliminarea blocajului financiar, un mecanism de dialog social mai eficient și un cadru legislativ mai bine conturat, care e frînat și deci .... întîrzie. Ne mirăm, oare, de ce la București se muncește 32 de minute pentru un kg. de pîine, iar la Madrid, 10 minute și la Copenhaga 4 minute? (studiu din 22/9). Există și semnale bune dinspre întreprinderi cu mai multe sau mai puține succese, cum e cazul întreprinderii de produse lemnoase din Cămpina, dar și altele, necitate

din lipsă de spațiu.

"Recordul neputinței" e semnalat însă în agricultură (5/10). Prin aplicarea proastă a Legii fondului funciar, peste 300.000 de litigii se află la instanțele judecătorești. O delegație a țărănilor din Dolhești Sucevei, care de trei ani umblă să-și recupereze pământurile, anunță la 28/9 intenția de a manifesta la București.

Totuși, departe de potențial (30/9), la grâu și secară, față de 1992, recolta este cu peste 2 milioane de tone mai bună, cu o producție medie la hectar de 2,3 tone. A crescut și șeptelul, în special datorită sectorului agricol privat.

Situația diferă de la județ la județ. În Mehedinți, de exemplu, din 14000 ha izlazuri au fost cultivate doar 1000 (22/9) și nici un titlu de proprietate nu a fost înmănat țărănilor pînă acum! Perspectivele sunt îndepărate, atîta vreme cît nu există reale preocupări la nivel central pentru sprijinirea efectivă a agriculturii private. Măturie stau producțiile medii la ha în România (date 1991): grâu 2,5 tone (Franța 6,6 tone), porumb 4 tone (Franța 6,9 tone), cartofi 8 tone (Franța 31,5 tone). În agricultura și silvicultură, în România este ocupată 28% din forța de muncă, în Franța 6,6.

Despre viața politică: multe promisiuni. O analiză detaliată din 15/9 ("Progrese mici, ezitări mari, termene multe") se referea la stadiul "Strategiei de reformă economică și socială" prezentată de guvern și aprobată de parlament în urmă cu 6 luni. Evaluînd poziție cu poziție acest program, Consiliul de coordonare, strategie și reformă economică și socială constata un număr mic de îndepliniri, multe din prevederi fiind încă în fază de studiu sau proiecte de legi blocate la parlament. Deși 6 luni e puțin, nu e timp de pierdut. În schimb, lungile discuții în parlament despre corupție n-au putut identifica corupția! Preocupările parlamentului pentru propriile sale avantaje personale sunt declarate imorale (24/9), citîndu-se și cazul unor deputați picași la examenul de admitere la un institut de politologie - unul fiindcă a copiat, altul obținînd media 4,16... (22/9).

Un sondaj (18/9) al Institutului de cercetare a calității vieții a constatat ca primăriile sunt ținta nemulțumirilor (între 55 și 71%) dar și celelalte instituții: 62% nemulțumiți de poliție, 60% de guvern, 60% de parlament etc.

Vorba dlui Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale, după discuția cu Banca Mondială și FMI (27/9): "Mai rămîne ca și noi, românii, să înțelegem cu adevărat situația în care ne aflăm". Mai rămîne ca parlamentarii noștri, de pildă, să studieze recenta publicație OCDE, "La Roumanie - evaluation de la situation économique". Pentru partea politică să hotărască alegătorii.

Nu e de mirare că o foaie reacționară ca "Europa" are insolența să se întrebe în 7/9: "Oare a meritat să optăm pentru schimbarea radicală din decembrie 1989? Nu e prea mare prețul democrației?..." Tot "Europa" se constituie în avocat național la lectura cărții lui Dan Zamfirescu, lucrare plină de elucubrații privind cele întîmplate în spatele

ușilor închise de la Yalta la Malta (d-sa era, bineînțeles, acolo...). O colecție întreagă de pledoarii pentru foștii responsabili ai regimului comunist, ca și pagini întregi antisemite se pot găsi din belșug în "Europa" și "România Mare". Dar despre această nouă inchiziție și nou antisemitism voi comenta cu alt prilej.

Mă opresc aici. Tabloul României de azi e trist, dar și încurajator. S-au făcut pași

importanți în transformarea țării, care e un proces lung și dureros. Am încredere, în principal în oameni: specialiști, muncitori, țărani, a căror mentalitate a evoluat. Am puțin încredere în politicieni. Am încredere în Europa, în care am intrat, dar cu pași tîrșiiți. Mai ales am încredere în decantarea timpului pentru adevăratele idei, valori și acte de stat, deși timpul nu prea ne e favorabil.

Prof. dr. Dumitru F. LĂZĂROIU

EUFORIE ȘI RANCHIUNĂ

Consiliul Europei, care a trecut în trei ani de la 22 la 32 de membri, s-a constituit în 1949 la Londra și de atunci a fost pentru prima oară că șefii de stat și de guverne ai țărilor membre s-au reunit în 8 și 9 octombrie, la Viena, plus reprezentanții a 8 țări candidate: Albania, Bielorusia, Croația, Letonia, Moldova, Rusia, Ucraina și Macedonia, cu statut de invitați, exceptînd Serbia, cu care Consiliul a rupt relațiile.

Rostul primei întîlniri la vîrf a fost de a confirma utilitatea și specificitatea acestei instituții politice la scara continentului - diferiță de C. E. E. și de CSCE - în căutare de stabilitate politică, după prăbușirea comunismului. Măsurile, cuprinse în rezoluția finală, au tocmai ambiția de a-i conduce pe noii sau viitorii săi membri la regimuri democratice comparabile cu cele din Europa occidentală.

"Problema minorităților, care trebuia să se afle în centrul discuțiilor de la Viena, este încă un măr al discordiei... Germanii, sprijiniți de austrieci și unguri, doresc să meargă foarte departe pe această cale, impunînd standarde foarte ridicate. Francezii și englezii, împreună cu spaniolii, italienii și turcii, care se tem ca nu cumva, în acest fel, să se deschidă poarta revendicărilor regionaliste, sunt mult mai reticenți", scria "Le Monde". Aceștia din urmă preferă să ocrotească drepturile indivizilor și nu ale colectivităților. În absența unui acord asupra acestui punct, participanților nu le-a fost greu să se pună de acord asupra unei declarații care

condamnă rasismul și xenofobia.

Ion Iliescu se afla la Viena, pentru prima dată reprezentînd un membru al Consiliului. Dar, după declarațiile sale la conferința de presă de la ambasada României din Viena, el se manifestă doar ca exponentul unui regim, nu al unei țări: "Occidentul recunoaște că a greșit mizînd în România pe cei ce pierd și nu pe cîștigătorii în alegeri". Astfel, admiterea României în Consiliul Europei a devenit o beție festivă de grup, un botez de consacrare al regimului, nu o probă pe drumul dificil al democrației.

Dacă opoziția birfitoare a pus bețe în roate intrării noastre în C.E., la întrebarea despre "naționalism-extremismul lui Vadim Tudor" a răpus înțelegător: "fiecare are accentele lui temperamentale". Iritat de întrebările ziariștilor, indicîndu-i pe Ion Cristoiu ("Evenimentul zilei") și Anton Uncu ("România liberă"), și-a întrebat suita: "Cine îi plătește pe ăștia?" Ca și cînd orice părere contrară e de sorginte mercenară.

De altfel, vicepreședintele PDSR, senatorul Ioan Solcanu, în consens cu "partida națională", e de părere că nu e neapărat nevoie să fie îndeplinite condițiile puse la acceptarea intrării noastre în Consiliul Europei, fiind vorba de "simple recomandări".

A urmat, pe agenda președintelui, Conferința Francofoniei, la care România a fost primită ca membru cu drepturi depline. Purtat de febra grandomaniei, Ion Iliescu a propus ca România să fie viitoarea gazdă a conferinței, ceea ce ar fi costat o avere. Noroc că s-a

ales o altă țară. Vizitînd cu aceeași ocazie statul Zimbabwe, președintele s-a arătat doritor ca între România și această țară să se dezvolte relațiile "pe planul culturii, învățămîntului și științei"....!?

La Mamaia, la Coloculiv romanității orientale, Ion Iliescu, care își trăiește euforia cu ranchiune, a condamnat "această pretenție a unor cercuri politice ungurești de a tutela organizatoric, politic, activitatea organizațiilor minorității maghiare de pe teritoriul altor state. Asta este o chestiune periculoasă, ... este practica pe care a utilizat-o Hüler înaintea celui de al doilea război mondial, care a creat coloana a 5-a cu susținerea pe căi subversive a germanilor de pe teritoriul statelor pe care le-a cucerit". ("Palatul Cotroceni", supliment al ziarului "Dimineața", 9-10 oct.). Existența unor cercuri extremiste este o realitate, dar compararea conducerii Ungariei cu hitlerismul ține de ticurile comuniste. În "Népszabadság" (13 octombrie), purtătorul de cuvînt al Ministerului de Externe ungar, J. Hermann, socotea că "aceste foarte nefavorabile și disonante declarații sînt dificil de plasat în contextul relațiilor româno-ungare, cel puțin aparent favorabile, în ultima vreme".

În fine, în 22 octombrie Senatul SUA a re acordat României clauza națiunii celei mai favorizate.

În dezastrul actual al României, acest șir de succese internaționale ar trebui asumat cu modestie - mai ales că întîrzierea lor este imputabilă în exclusivitate puterii - pentru a nu reedita grotescul fotografiei lui Ceaușescu în caleașca Reginei Angliei...

A.C.

DESPRE O MITOLOGIE COMPARATĂ INDO-ROMÂNEASCĂ cu prof. CICERONE POGHIRC

A.C. - *Axată pe tema centrală a colocviului Culianu (Psihanodia - "ascensiunea sufletului"), comunicarea dvoastră "Calea strămoșilor în tradiția românească și în India antică" a schișat, în fapt, criteriile unei adevărate mitologii comparate între două spații culturale care, aparent, n-au mare legătură unul cu altul: românesc și indian.*

C.P. - La nivel istoric, nici un fel de date nu justifică această comparație. Dată fiind originea indo-europeană a "arienilor" (indo-iranienii care au locuit în preistorie în spațiul din nordul Mării Negre), ca și a românilor (atât prin romani, cât și, mai ales, prin daco-geți), o moștenire comună nu e deloc exclusă. Dar nu de la această comunitate originară a pornit ideea mea, ci de la constatarea, pe parcursul unor cercetări de un sfert de veac, a existenței unor concordanțe numeroase și importante de elemente, structuri, mai ales de funcționalitate rituală între cele două mitologii.

A.C. - *Care ar fi, deci, rațiunile care justifică o asemenea comparație ?*

C.P. - Pe măsura descoperirii lui, folclorul românesc a fost raportat la început (în ideea unei "continuități") la mitologia clasică greco-romană, cu care are - evident - puține lucruri comune. S-au preferat apoi comparațiile cu folclorul popoarelor învecinate, s-au stabilit o serie de elemente comune - mai degrabă fapte și teme izolate - problema punându-se aproape întotdeauna în sensul "cine de la cine a luat?", cu rezultate contestabile și contestate, fiecare, ca să ne exprimăm folcloric, trăgând "spuza pe turta lui". La nivelul faptelor izolate, concordanțele nu sunt prea semnificative, astfel de asemănări putând fi reperate uneori și în folclorul popoarelor din Pacific, de exemplu.

A.C. - *Și comparația cu literatura vedică?*

C.P. - Ea se justifică prin faptul ca, în fiecare din cele două culturi, e vorba de câte un corpus de texte echivalent ca amploare, arhaicitate și funcție. Rig-Veda indiană, constituită din 10 cărți cu 1028 de imnuri, își găsește un corespondent în colindele românești care, cum a stabilit Monica Brădulescu, conțin vreo 150 de tipuri, fiecare cu foarte numeroase variante. Acestea sînt clasate după vârsta celui colindat (colind de copil mic, de flăcău, de fată de măritat, de bătrîni), sau după ocupația lui (plugar, vîntor, pescar, ostaș, boier etc). Or, aceasta nu e decît sanatana dharma indiană, legea eternă de comportare după vîrste și "caste". Urarea făcută fiecărui personaj este și trasarea unui cod de comportament conform cu această lege eternă, foarte des pomenită în colinde în formula: "C-așa-i legea din bătrîni,

/Din bătrîni, din oameni buni".

Atharva-Veda, constituită din 20 de cărți cu 1236 imnuri, în afară de rugăciuni, speculații cosmogonice și mistico-teologice, cuprinde un mare număr de descîntece și farmece, corespunzînd uneori pînă la expresia concretă cu descîntecele românești, din care celebra colecție a lui Artur Gorovei conține vreo 2500. Cît privește "riturile de trecere" (naștere, căsătorii, moarte), în afara unei serii de imnuri din Vedele înseși, tratate ca Grihya-Sutra (ritualul domestic), Yajur-Veda (Veda jertfelor) ș. a. conțin un bogat material corespunzător obiceiurilor și literaturii folclorice românești respective ("conăcăriile" la nuntă, strigarea zorilor, cîntecul Bradului la înmormîntare, etc). Într-un asemenea context, comparația devine, cu adevărat, semnificativă.

A.C. - *Există însă o imensă diferență în timp, aproape trei mii de ani în atestare?*

C.P. - Cele trei milenii de distanță se justifică printr-un fel de dublă "contabilitate", dacă vreți, una progresivă, alta regresivă. În India, imnurile vedice au fost compuse cam între 1600-1000 și notate în scris pe la anul 600 a. Chr., dar ele nu se învățau din manuscrise, ci se transmiteau oral, de la brahmanul maestru la învățăcelul lui, cu toate detaliile de pronunțare și intonație. Cînd, în vremea modernă, s-a înregistrat în diverse puncte ale Indiei modul lor de recitare, s-a constatat că, după aproape 3000 de ani de circulație orală, ele coincideau exact cu textele notate în scris în s. VI a Chr. datorită rigorii tradiției.

În Țările Românești, arhaicitatea și continuitatea folclorului sunt incontestabile. În ciuda dorinței latinizaților însă, folclorul românesc nu putea fi adus, decît foarte rar, direct de la maica Roma de niște tineri soldați proveniți "ex toto orbe romano", plecați la 20 de ani de acasă și trăiți alți 25 în medii străine. Adevărata tradiție au impus-o mamele locale, femeile geto-dacice, elementul constant și conservator. Păstrarea textelor și obiceiurilor cu aceeași religiozitate ca în India e garantată atît de caracterul lor ritual, cît și de maniera de a fi executate în grup, ceea ce exclude inovația, modificările. Dovadă, concordanța evidentă dintre strena latinească de bun augur, la anul nou ("Tot filii, tot porcelli, tot agni") și sorcova românească ("Cîte pene pe cocoș, atîția copii burduhoși..." etc), sau identitatea aproape totală dintre descîntecul notat de medicul Marcellus Empiricus la Bordeaux în s. IV p. Chr. și descîntecul românesc corespunzător. Texte geto-dacice, din păcate, nu putem cita, dar că mitologia și

folclorul la noi provin în cea mai mare măsură de la populația preromană nu încapă îndoială. Și concordanțele cu mitologia indiană (uneori și cu cea baltică și veche germanică), arhaismele lingvistice ș.a. sunt dovezi evidente.

A.C. - *Cele două exemple pe care le-ați citat merg în sensul latinizării, e drept, însă ele nu sînt de structură, sînt fapte izolate...*

C.P. - Am publicat în 1976, în Studii de tracologie, I un articol "Contribuții la o mitologie traco-indică", unde am adunat mai tot ce găsește corespondențe indiene din relatările scriitorilor greci și romani despre mitologia tracică, și, tot acolo, un altul despre "Rituri funerare la traci, indieni și români".

În comunicarea de la Colocviul Culianu am făcut apropiere între concepția indiană și cea românească despre ascensiunea sufletului. Prima ființă umană care a murit - Yama la indieni, Moșul ăl Mare la noi (despre care a scris dr. Andrei Pandrea în cercetările sale asupra Loviștei) - a descoperit drumul pe care merg la locul de odihnă Părinții în Veda (Pitriloka) și Moșii la noi, drept care ei au devenit un fel de regi ai morților. Calea lor - totdeauna spre dreapta - e descrisă cu amănunte aproape identice în ambele tradiții. Sufletele morților trăiesc atîta timp cît urmașii lor le aduc ofrande numeroase (în sanscrită śraddhas, în română, pomeni), constituite într-un adevărat calendar al morșilor. Zorile românești - cele trei ursitoare, care decid destinul omului - au în bună măsură același rol ca Ușas "aurora" la indieni, iar cîntecului Zorilor de la noi îi corespund o serie de imnuri vedice dedicate zeității respective. Exemplele ar putea continua

A.C. - *Pentru a încheia, la ce nivel s-ar situa concordanțele dintre colinde și imnurile vedice ?*

C.P. - Întrebarea e bine venită. Dacă vom pune alături un imn vedic și un colind, ceea ce ne va izbi la prima vedere vor fi mai degrabă deosebiri decît asemănări, concordanțele fiind în primul rînd de substanță și de ritual, dar ajungînd uneori pînă la formule identice. Literatura vedică e una sacerdotală, teologizată, adesea abstractă, cu o mitologie foarte complicată și - îndrăznesc să spun - cu destul de puțină poezie adevărată. Colindele noastre, dimpotrivă, sînt de cele mai multe ori de o calitate poetică cu totul excepțională dar, în mod normal, plasate la nivelul înțelegerii generale, într-un aer de sfințenie, totuși. Folosind o terminologie tradițională, am putea spune că imnurile vedice au mai adesea un caracter esoteric, corespondențele lor românești plasînd-se mai degrabă la un nivel exoteric, deci accesibil. Elementele esoterice nu lipsesc, desigur, nici în colinde, dar aceasta e o alta problemă, de care merita să ne ocupăm altădată.

FUNDAȚIA CULTURALĂ MEMORIA

își extinde activitatea editorială. În acest sens,

roagă autorii din exil/emigrație să-i trimită, spre publicare (republicare, traducere și publicare) în țară, cărți sau manuscrise a căror tematică se înscrie în sfera de preocupări a Fundației: universul concentraționar; viața românilor în exil/emigrație; scrieri cu caracter istoric, memorialistică, jurnale și corespondență; portrete de personalități etc, în vederea recuperării memoriei și gîndirii neamului nostru arestat, surghiunit și persecutat timp de o jumătate de secol. Se primesc și romane, culegeri de nuvele, versuri, piese de teatru cu aceeași tematică.

Correspondența și manuscrisele/cărțile se trimit pe adresa: Micaela Ghișescu, str. Cobălcescu 50, 70768 București, I, tel. 40-1-638.48.34

EMIL CIORAN

BREVIAIRE DES VAINCUS
traducere de Alain Paruit
Gallimard, 45 Fr.

Este traducerea ultimei cărți scrise de Emil Cioran în limba română, **Îndreptar pătimaș**, apărută la Humanitas

În seara de 4 octombrie, după ce sărbătorise cu șampanie ziua de naștere a subalternului său, Mircea Albulescu, ministrul culturii s-a retras în cabinetul său de lucru. În loc să se apuce de raportul confidențial pe care-l avea pe birou, sticlele, mai mult sau mai puțin pline din preajmă i-au dat lui Petre Sălcudeanu alte idei: a sunat ofițerul de serviciu, în seara aceea o femeie, Luminița Răuț, invitînd-o să guste un păhărel, în vreme ce dînsul renunța la vestminte. Țipete, apariția șoferului, întăriri aduse din redacția "României libere" și chiar o fotografie a afumatului minitru aveau să aducă în piața publică tărășenia, speculată din plin în gustul îndoielnic pentru senzațional care bîntuie în presa românească.

Purtătorul de cuvînt al ministerului a insinuat că ar fi fost o înscenare menită să-l piardă pe mai marele treburilor culturale, iar colegii de partid l-au apărat împingînd grosolănia ministrului în zona sordidului și tembelismului. Vasile Văcaru, șeful grupului PDSR în Senat: "Nu cred că a vrut să facă nimic. E prea urîtă." Sau, ca în recomandările de altă dată: ca parlamentar "n-a avut nici o apucătură - avem și noi colege, eventual, dar n-am simțit nici un fel de avansuri (sic!)... nimeni nu-i perfect, mai face omul o glumă" (Viorel Munteanu (PDSR)). Pentru Ion Coja, ministrul culturii nu e vinovat ci doar ghinionist (?!), cît despre pledoaria, cea mai pătimașă, aparținînd inefabilului Gh. Dumitrașcu, ea face parte din gagurile personajului.

În 13 octombrie, Comisia de cultură a Senatului a dezbătut 6 ore cazul Sălcudeanu, fiind audiați Luminița Răuț și soțul ei, șofer al ministerului, cei doi ziarîști de la "România liberă". Ministrul a recunoscut că "în aceea seară consumase băuturi alcoolice". Adrian Păunescu, șeful comisiei, care a fost printre cei care au cerut demisia dregătorului cherchelit a socotit că e moral să demisioneze și Mircea Albulescu, care a refuzat să se prezinte în fața comisiei. Majoritatea comisiei pentru cultură a senatului, chiar membri din coaliția guvernamentală, a votat împotriva ministrului Culturii, aflat printre cei patru membri ai guvernului numiți, fără a fi confirmați de Parlament, la sfîrșitul lui august. Petre Sălcudeanu a demisionat în 19 octombrie, cu o zi înainte ca în Senat să fie prezentate concluziile comisiei. În ședința guvernului de vineri, 22 octombrie, N. Văcăroiu s-a împotrivit demisiei, amînînd hotărîrea pînă după terminarea anchetei Ministerului de Interne. Totuși episodul pîc din cabinetul ministerial s-a încheiat, cu retragerea demisionară a lui Petre Sălcudeanu revenit pe băncile Senatului.

***

Oricum, încă de pe vremea în care Ministerul Culturii era condus, catastrofal, de Mihai Golu, au fost aduși la cîrma culturii, parcă pentru a reface Comitetul pentru cultura și educație socialistă, o serie de culturnici a căror compromitere pe vremea ceașismului e notorie: Mircea Tomuș, Ion Gheorghe,

Mircea Albulescu, Anghel Dumbăveanu, George Alboiu, Ion Opreș și, odată cu șurlubatecul Petre Sălcudeanu, protocronistul critic și istoric literar Mihai Ungheanu. De altfel, numele acestuia din urmă e vehiculat ca posibil înlocuitor al lui P. Sălcudeanu, ceea ce ar explica exigența morală a lui Adrian Păunescu. Mai toți cei citați sunt membri sau simpatizanți ai Partidului România Mare sau ai Partidului Socialist al Muncii. Investiți cu funcția de supraveghetori culturali, ei reprezintă dovada continuității ideologice, întreruptă vremelnic de spectacolul revoluționar din decembrie '89.

***

Dacă Ateneul Român, Muzeul Național de Artă, Biblioteca Fundației sunt lăsate în paragină din lipsă de bani, nu înseamnă că nu trebuie să ne preocupăm de circulația valorilor noastre, organizînd, de pildă, o croaziera culturală pe Dunăre. Pe vasul luxos, "Steaua Dunării" - pus la dispoziție de Ministerul Transporturilor - s-au îmbarcat, astfel, Gh. Tomuș, secretar de stat în Ministerul Culturii, Eugen Simion, Marin Sorescu, Mihai Golu care era ministru pe cînd se inițiază acțiunea + consoartele. Operația a costat 200 milioane lei, numai o parte din cheltuieli fiind suportate de o comisie UNESCO din Austria și Germania. Croaziera din "programul de cooperare culturală europeană Euro-România", cu escale în orașele de pe Dunăre, n-a lăsat amintiri decît fericiților călători. La Passau, de pildă, mesagerii culturali au fost salutați de un consilier al primăriei...

Tot în seria cheluielilor culturale cu folos, aflăm din "Adevărul" (18 octombrie) că unora dintre invitații la Colocviul româniții orientale de la Mamaia, organizat de Fundația Culturală Română, în prezența lui Ion Iliescu, li s-a dăruit și un supliment balnear la Herculane...

***

Înainte de a demisiona, Petre Sălcudeanu a apucat să propună două proiecte: statuia lui Nicolae Iorga în locul în care a fost Lenin - adică proiectat pe construcția de cofetar în delir a Casei Științei - și statuia lupoaicei cu puii în fața guvernului.

Edilii Clujului, sub conducerea neabătută a lui Gh. Funar, pun la cale o altă ispravă: instalarea operei statuare a sculptorului Ilie Berindei - care are la activ o statuie a lui Ceaușescu cu sceptorul, al cărei proiect exista încă la Casa de cultură din Băilești, și organizarea unei filiale a Vetrei românești în Elveția. Statuia îl va reprezenta pe Avram Iancu, în viziunea în care sculptorul l-a imaginat și pe Ceaușescu: în vârful coloanei, de zeci de metri înălțime, "înaintașii" de la poale fiind reciclați în "tribuni". Cum milionarii Caritas-ului fac donații primăriei - Gh. Funar declara în 7 octombrie că are 405 milioane. În acest fel -, salariul de 4.000 de franci elvețieni pe lună, pretins de artistul PUNR-ului, I. Berindei, este asigurat... ("Tinerama" 15-28 oct. 1993)

Andrei Pleșu

"Jurnalul de la Tețcani"

Editura Humanitas

Tețcani a fost locul de surghiun al protestatarului Andrei Pleșu, din ultimii ani ai dictaturii. Dar nu faptul că autorul trăiește exilul interior (în conacul lui Enescu?) ca un schimnic care binecuvîntează dislocarea, dezamăgește. Dimpotrivă, o privire al cărei spor metafizic vine din punerea în paranteză a circumstanțelor istorice imediate, a deșertăciunilor personale, ar fi putut fi o lecție filosofică pentru agitația vremelnică în care se irosesc energiile românești astăzi. Ceea ce dezamăgește este caracterul demonstrativ al acestei puneri în paranteză. Un artificiu care se răzbună și-l împinge pe filosoful și istoricul de artă, de netăgăduită competență, în capcana marilor locuri comune. Un cititor entuziasat al "Minimei Moralia" sau al recenteii prefețe la traducerea lui Berdiaev în românește, nu poate fi decît descumpănit de atît de rarele popasurile din Jurnal în care recunoaște ceva din acuitatea, fulgerarea scriiturii lui Andrei Pleșu. Și toată această risipă de banalitate idilică numai din plăcerea de a oferi sub titlul "Jurnalul de la Tețcani" altceva decît s-ar fi așteptat cititorul?

Hotărît lucru, există demersuri existențiale care își dau consistență prin practicarea "așteptării frustrate", o retorică a comportamentului care surprinde prin reacția inversă. Andrei Pleșu nu și-a dat demisia din postul de ministru, cînd toată lumea o găsea necesară, a ieșit din coerența protestului exact atunci cînd el se justifica din nou, a criticat mai ales opoziția în loc să denunțe caecalmaua puterii. A surprins, a descumpănit, a iritat. S-ar fi putut crede că alegerile lui Andrei Pleșu reprezentau o aventură personală, polemică, doritoare să reinstaureze dreptul la opțiunea scandaloașă, un fel de pedagogie a diferenței în lumea românească deformată de viziunea colectivistă, chiar și pe baricada bună, ca să numim așa opoziția. Cînd însă gesturile "pe dos" se acumulează, ele instaurează o mecanică și intra în banalitatea "maniei contradicției". Cu "Jurnalul de la Tețcani", dezamăgirea înlocuiește astfel orice curiozitate îngăduitoare.

Dar ce e și mai de neînțeles vine din strategia editorială a editurii Humanitas. Cu "Jurnalul de la Tețcani" și cu "Oglizile" lui Petru Creția, Humanitas lansează o serie "ex libris" și una bibliofilă. Cartea scrisă de Andrei Pleșu, cu o copertă care reproduce o lucrare a lui Horia Bernea, din seria "ex libris", costa 1300 de lei iar cea din seria bibliofilă 233.000 lei!...

Humanitas s-a dorit a fi editura restituirilor, a memoriei, a deschiderii culturale reconstituind, printr-o astfel de pedagogie, competiția intelectuală interbelică. Dar practica seriilor ex libris și mai ales cea bibliofilă - pe care astăzi în România n-o poate cumpăra nici un intelectual - are tristul gust al indecenței. Să ne amintim doar că Soljenițin renunța la jumătate din drepturile sale de autor pentru ca prețul "Arhipelagului" să fie accesibil tuturor.

A.C.

■ În 8 oct. a.c. a fost dat ordinul 20 al Departamentului industriei alimentare privind calcularea noilor prețuri de achiziție la animale, ouă, lapte.

Ca pilula să treacă mai ușor, noile prețuri au apărut pe produse de calitate superioară, și, ca prin minune, produsele cu vechiul preț au dispărut. Cîteva noi prețuri: un pachet de unt, 510 lei, 1 kg. "tacîmuri", 760 lei și 1 kg. pulpe de pui, 2400 lei, deși, în realitate, calitatea nu a devenit "superioară".

Avalanșa scumpirilor a cuprins toată gama de produse. Cîteva exemple: un televizor alb-negru, 148.000 lei, un aspirator, 100.000 lei, o cămașă, între 6 și 10.000 lei, o pereche de pantofi, 20.000 lei, iar o simplă pereche de ciorapi, 500 lei, o pereche de cisme, 50.000 lei, un pachet de țigări Carpați, 300 lei. La mijlocul lui noiembrie, un abonament lunar pe toate liniile în București va crește de la 2700 la 4200 lei. În plus, datorită scumpirii hîrtiei de toate categoriile, ziarele, revistele, cărțile vor fi mai greu de cumpărat.

■ Sumele decise de guvern ca ajutor pentru încălzirea locuințelor și acordate persoanelor cu venituri mici, sunt considerate "ridicole" de Federația Națională a Pensionarilor, într-un protest adresat parlamentului: "prețurile stabilite pentru căldură, apă caldă și energie termică, prin valoarea lor ridicată, afectează grav majoritatea pensionarilor, obligîndu-i să aleagă între plata întreținerii locuinței și alimentație".

În România există 3 milioane de pensionari, reprezentînd categoria socială cea mai expusă șocurilor tranziției. După 30-40 de ani de muncă ajung să fie "recompensați" cu cele mai umiltoare privațiuni iar cînd e vorba de îngrijiri medicale, lucrurile devin cu adevărat tragice: medicamentele sunt foarte scumpe, o proteză auditivă, de pildă, costă 200.000 lei. De altfel, în România rata mortalității este cea mai ridicată din Europa.

■ În 21 decembrie, Liga Studenților din Universitatea București - după consultări cu reprezentanții studenților din alte centre universitare, Constanța

Timișoara, Baia Mare, Petroșani, Tg. Mureș - a organizat un marș pe traseul Piața Universității-Piața Romană-Piața Victoriei, intitulat "România fără gunoi". Cu pelerine, măști și sacoșe, păstrînd momente de reculegere în Piața Romană și pe locul unde a fost ucis în septembrie 1991 studentul Andrei Frumușanu (scandînd apoi "Păcat, păcat de sîngele vărsat"), studenții au strîns gunoaiile întîlnite de-a lungul marșului. Ajunși în fața guvernului, au alcătuit cu gunoaiile cuvîntul "guvern" iar cu pelerinele, textele: "Salubritatea salvează libertatea", "Un gunoi pentru liniștea lor"... Retrăgîndu-se în ordine, studenții strigau: "Ne-am săturat de gunoaiie, ne-am săturat de comunism!". Echipile de măturători ale guvernului au ieșit, tot în ordine, să adune urmele demonstrației studențești.

Următoarea acțiune a studenților va fi un marș funebru, care se va desfășura concomitent în marile centre universitare din România.

■ Ultima ispravă a demisionatului ministru al culturii a fost sa schimbe conducerea și componența Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice, care funcționează, conform decretului de înființare, ca un organism autonom, spre deosebire de Direcția Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice, care este organismul executiv al Comisiei și este finanțat de Ministerul Culturii. În mod abuziv, a fost înlocuit șeful Comisiei, Aurelian Trișcu, au fost eliminați vicepreședinții, directorul Institutului de Arheologie, Petre Alexandrescu și istoricul Andrei Pippidi, au fost șterși din componența Comisiei arhitectul Virgil Antonescu, pictorii Horia Bernea și Paul Gherasim, criticul de artă Andrei Pleșu, părintele Galeriu, inginerii Nicolae Noica și Ctin Pavelescu. Au fost eliminați și membri onorifici, printre care arhitectul Ștefan Balș, istoricul Șerban Cantacuzino - care deține în Anglia o înaltă funcție în compartimentul protecției monumentelor -, francezul B. Mouton și germanul O. Macht, care s-au remarcat în campania

CASA ROMANEASCA CENTRUL ROMÂN DE CERCETĂRI DIN PARIS

Anunță conferința dlui Matei Cazacu, intitulată "Sfinți și miracole în trecutul românesc", care va avea loc sîmbăta, 20 noiembrie 1993, la orele 18, la Misiunea Catolică Română - 38 rue Ribéra, 75016 Paris, M° Jamin.

ASOCIAȚIA MONDIALĂ PRO BASARABIA ȘI BUCOVINA UNIUNEA MONDIALĂ A ROMANILOR LIBERI

Organizează o manifestație pentru eliberarea celor 5 români deținuți la Tiraspol, în 10 noiembrie, orele 18,30, în fața ambasadei Federației Ruse - 40, Bl. Lannes (Metro Pompe). Cu acest proleț va fi depus un protest în legătură cu farsa judiciară de la Tiraspol, adresat ambasadorului rus.

împotriva dărîmării vechiului centru al Bucureștilor și sistematizării satelor. A fost exclus și istoricul Dinu Giurescu, care demisionase la începutul lui octombrie din președinția Comisiei muzeelor și colecțiilor din cadrul ministerului, datorita subordonării ei lui Ion Oprîș.

Acesta din urmă este, de altfel, inițiatorul ucuzului, prin care ministerul și-a depășit atribuțiile. Dat afară din minister pe vremea lui Andrei Pleșu pentru legăturile sale cu "România Mare", el a fost readus de M. Golu în funcția de director al Direcției pentru protecția și valorificarea patrimoniului național (v. pag. 7, "Sub zodia kitchului").

Printre noii numiți a apărut senatorul PDSR Solcanu iar ca înlocuitor al președintelui Comisiei, nelipsitul Răzvan Theodorescu.

NATURALIZARI

"Journal Officiel", din 22 și 31 octombrie 1993 publică numele următoarelor persoane născute în România, care au obținut naturalizarea franceză: Lucia Rodica Cazacu (n. Cornea), născută la București; Andreea Laura Cazacu, născută la București; Alexandru Iuliu Diaconu, născut la Arad; Alexandra Diaconu, născută la Iași; Gabriel Diaconu, născut la Iași; Veronica Diaconu (n. Blaj), născută la Brașov; Dan Giurgea, născut la Nicorești; Georgeta Giurgea (n. Stamatoiu), născută la Vladimirești; Gheorghe Mazilu, născut la Vinjuleț; Irina Mazilu (n. Katz), născută la București; Radu Constantin Uta, născut la București; Sanda Tatiana Vasilescu, născută la Pitești.

Bun cunosător al cercetărilor de arhivă se oferă să furnizeze date de stare civilă cu scopul completării documentației necesare pentru stabilirea drepturilor de proprietate sau de istorie mai veche a familiilor
Gheorghe Mușat, Blv. 1 Mai, nr. 111, Bl. 12, sc. A, ap. 1 78217 București, sector 1.

DECESE

La New York, Marcella Fotino (n. G. Dem Teodorescu), la 100 de ani. În Canada (Montréal), Petre Gheorgheoni. La München, Constantin Nagacevski. Alexandru Blaga, în SUA.

***

În țară: Actrița Irina Răchiteanu-Șirianu; poetul clujan Ioan Iuga; ec. Dumitru Lungu; ing. Tiberiu Pop; Eliad Laurențiu; prof. Vesa Romulus; Maria Radulian; Doina Serafini; ing. Maxim Dorel; ing. Ion Țanoga; Enache Pascale; col(r) dr. Cristian M. Vlădescu; dr.doc. ing. Nicolae I. Manolescu; Stelian Păun, Șerban Iancu; Dima Angela; Seta Morcusev; Ion Bolocan; Ionel Botez; Constantin Rotaru; dr. Alexandru Romoșan; Anton Necșulea; dr. Ciulacu M. Ștefan; Calcic Petre; Ion Popescu-Puțuri; Antoaneta Nicula; ing. Dorin Gabudeac; Maria Firescu; Dumitru Bărbulescu; Ionel Mireanu; dr. Cristina Crivăț; Costică Țurlea; Mioara Mladinovic; Alex. Dașoveanu; Galamboș Nicolae; Maria Monica Mazilu; Macan Ion; Vesa Romulus; Csöpi Sauer; Traian Stîngă; maior aviator Ion Cioroiu; Colesnic Maria; Constanța Niculescu; col (r) Ion Stamin; Sidor Elena; Gh. Izbășoiu; Rusu Marin; Nanu Polixenia; Constantin Vesescu; Boris Stamatov; dr. Daniel Popescu.

le combat

Directeur: Michel Korné 7/11/93
ISSN 1148 - 7321

NUMERO 213

TARIF D'ABONNEMENT ANNUEL

En Francs Français:

FRANCE FRF 250
EUROPE FRF 300

En d'autres monnaies, le tarif est majoré des frais bancaires d'encaissement comme suit.
DEM 100 - CHF 90 - GBP 35

Par avion :

AMERIQUE
AMERIQUE DU NORD FRF350
ISRAEL
AMERIQUE DU SUD
ASIE FRF 450
AUSTRALIE

USA 60 ou équivalent
USA 70 ou équivalent

125 Bureaux de la Colline - 92213 St-Cloud-France
Tel. (33-1) 46020540 Telefax (33-1) 46 02 14 37 - Tlx 6330520F
Commission Paritaire N° 65481 - CCP. : 11 341 71 A Paris

Les perspectives libérales en Roumanie . (I)

"LE SIECLE LIBERAL" par Michel Korné

Résumé de l'exposé fait le 22/10/93 au Cercle d'Etudes Roumaine de l'INALCO lors des débats organisés par Mme Catherine Durandin

Avant d'évoquer les perspectives libérales en Roumanie, une rétrospective relativement longue sera nécessaire, car si nous nous trouvons actuellement dans un contexte mondial, plus au moins libéral, il y a des particularités roumaines qui sont apparues pendant la période assez courte de près d'un siècle où le libéralisme a existé en Roumanie. Nous retrouverons ces particularités qui risquent d'influencer les perspectives de la Roumanie, même si elles ne peuvent pas infléchir le cours de l'histoire européenne qui déterminera inévitablement celui de notre pays.

La période libérale roumaine aurait pu commencer en 1829 après le traité d'Adrianopol, et s'est achevée en 1945, par la venue au pouvoir des communistes.

En 1829, la mer Noire s'est ouverte au commerce international, et les Principautés danubiennes auraient dû en bénéficier, d'autant plus qu'elles avaient un acheteur potentiel de leurs produits agricoles qui était l'Angleterre. Malheureusement, pendant près de vingt cinq ans, les Russes ont dominé l'embouchure du Danube ce qui fait qu'une bonne partie de notre commerce libéré du fait des accords entre les Anglais et les Turques, n'a pu se développer par la voie maritime, et a dû suivre la voie fluviale vers l'Autriche.

Il a donc fallu attendre la guerre de Crimée et la paix qui s'en est suivie pour pouvoir réellement entrer dans la période libérale, qui a duré à peu près quatre vingts ans, et se divise elle-même en deux: la première qui a pris fin avec la première guerre mondiale et la seconde avec la deuxième.

□

Dans la première période, les Principautés ont participé à l'économie libérale mondiale surtout par l'exportation de leurs céréales, du bétail et du bois, et par l'importation de produits manufacturés. C'était la grande propriété terrienne qui exportait ses produits par le truchement d'une classe marchande, qui avait des liens en Occident, et de ce fait le développement du libéralisme interne a été des plus restreints.

En Transylvanie, Banat et Bucovine qui faisaient partie de l'empire Austro-Hongrois, le développement du libéralisme interne a été plus important, déterminé par le degré

d'évolution de l'Autriche-Hongrie. Toutefois, dans les deux cas, la population roumaine a peu participé au développement libéral, parce que dans les Principautés, les paysans étaient pratiquement en dehors du circuit libéral, et que dans l'empire Austro-Hongrois, la population roumaine urbaine pouvait bénéficier de l'expansion libérale, était nettement plus faible que celle des campagnes où les grands propriétaires magyars freinaient également le développement de l'économie libérale.

En Bessarabie, occupée par la Russie, le libéralisme était encore plus limité que dans les Principautés et en Autriche-Hongrie.

Le faible libéralisme économique se retrouve sur le plan politique. En Bessarabie et dans l'empire Austro-Hongrois, les aspirations libérales sont surtout liées aux aspirations nationales. Les paysans auraient certes souhaité acquérir les terres mais la perspective paraissait bien peu réaliste, face aux deux empires dont bien peu de personnes prévoyaient l'effondrement.

Dans les Principautés qui devaient devenir bientôt le Royaume de Roumanie, l'on retrouve le même phénomène. Le parti libéral est évidemment le contre-pouvoir du parti conservateur mais ni l'un ni l'autre n'ont qu'un pouvoir relativement limité.

Ce qui a dominé dans les trois cas fut le poids de l'Etat, et des trois monarchies. La monarchie de Vienne était certes plus respectueuse de ses lois, que celle de Moscou où le Tsar ne se préoccupait guère de la Bessarabie frontalière, sinon pour des raisons stratégiques.

A Bucarest, la monarchie se servait tantôt des libéraux, tantôt des conservateurs, mais ni les uns ni les autres n'avaient une base populaire suffisamment forte pour pouvoir lui tenir tête. Il y avait une entente entre conservateurs, libéraux, et la monarchie, qui donnait à la structure politique un aspect libéral superficiel et se cantonnait à une classe des plus restreintes.

D'ailleurs, pendant toute cette période où le parti libéral a été en ascension, puisqu'après 1917, il devait devenir le parti dominant, la clientèle libérale, est composée en très grande partie, beaucoup plus par des fonctionnaires publiques, des militaires ou encore par des enseignants, par des maires et par des notabilités que par des entrepreneurs comme cela aurait été

normal si une économie vraiment libérale avait pénétré en profondeur les structures économiques ou sociales.

Vers la fin de cette période, plus des 9/10 ème de la population, et non seulement les paysans, échappaient en fait au processus économique libéral. Certes, de nombreux paysans avaient leurs propres terres mais ces terres-là, n'étaient pas travaillées dans un processus réellement libéral, puisque les paysans consommaient la majeure partie de leurs produits, n'avaient qu'un pouvoir d'achat faible et les reventes de céréales se faisaient à des marchands, qui étaient en train de former la classe moyenne, elle-même encore très faible.

□

Pendant toute cette période les capitaux autochtones ont été des plus faibles. Aussi, les investissements importants ont été faits par des capitaux étrangers notamment des capitaux allemands pour la construction des chemins de fer. L'opération a donné lieu à des conflits, des discussions, des débats houleux et des accusations de corruption. Les investisseurs allemands ont considéré avoir été spoliés, cependant que la presse et les parlementaires roumains considéraient que les prix qui avaient été imposés pour le rachat par l'Etat avaient été excessifs.

Economiquement la construction des chemins de fer, a été une oeuvre importante, qui a permis de relier la Roumanie à l'Occident.

Au XXème siècle, ce seront les investissements pétroliers étrangers en Valachie qui prendront le relais et permettront après la guerre à la Roumanie d'accroître ses rentrées en devises grâce aux redevances, alors même que ses exportations céréalières étaient en train de faiblir.

Il n'y avait eu que peu d'investissements en Bessarabie, les Russes ayant investi dans d'autres régions de l'empire et les Roumains n'ayant pas de capitaux. De ce fait, lors de son union avec la Roumanie en 1918, cette province était des plus retardées, bien loin de l'économie libérale.

Les capitaux austro-hongrois ont joué un certain rôle, au XIX ème siècle dans le Banat, en Transylvanie et en Bucovine, où ils ont donné naissance à des entreprises métallurgiques, dont Resita, ainsi qu'à d'autres industries qui devaient se

développer par la suite. Pendant toute la première période, il n'y a pas eu d'autres capitaux roumains que ceux, accumulés grâce au négoce international et qui ne sont jamais allés très loin.

Après la première guerre, dans la seconde période la Roumanie hérite de ce fait d'une économie dont le secteur libéral est en majorité à capitaux étrangers, tout en ayant un embryon de capitaux autochtones, regroupés autour des banques du parti libéral.

La distribution des terres aux paysans en 1917 avait mis un terme à l'agriculture féodale sans pour autant avoir créé des entreprises agricoles modernes. Certes, le manque de capitaux ne permet ni de financer un équipement agricole moderne, ni de rendre des coopératives agricoles suffisamment rentables pour attirer les paysans, mais la volonté politique n'y est pas non plus. Le parti libéral ne s'y intéresse pas et les autres n'ont ni moyens, ni compétences.

Sur le plan politique, nous nous retrouvons avec une structure différente du fait de la disparition du parti conservateur. Pendant les dix premières années jusqu'à l'arrivée du Roi Carol II en 1930, c'est la domination du parti libéral même si les libéraux n'ont pas toujours été au pouvoir. Grâce à l'unification de la Transylvanie, Bucovine, Banat et Bessarabie, qui forment la Grande Roumanie, les centres industriels nationaux commencent à apparaître, même s'ils restent faibles.

Des entreprises métallurgiques, des exploitations minières, ainsi que des ateliers de chemins de fer, et bien d'autres activités, papeteries, textiles, etc...

Elles sont souvent dépendantes de l'Etat, ce qui fait que nonobstant la domination politique libérale, l'économie roumaine a un fort caractère étatiste auquel n'échappent que les entreprises étrangères, le commerce de détail et les exportations.

Avec le retour en Roumanie de Carol II, la puissance politique libérale s'effondre et l'étatisme gagne sur tous les plans. L'Etat est le principal client des industries naissantes, et les deux centres industriels, les usines Malaxa et celles de Resita, sont portées à bout de bras par l'Etat, qui par ses commandes et par les barrières douanières exerce son contrôle dans tous les domaines. Il paraît donc exagéré de parler d'un vrai libéralisme économique d'entre les deux guerres.

Bien entendu, pendant la guerre 1939/45, Antonescu renforce l'emprise de l'Etat, ce qui fait que nous nous retrouvons en 1945, au moment de Yalta, lorsque les communistes prennent le pouvoir, avec dernière nous, un siècle d'évolution libérale, au cours duquel la conscience libérale ne s'est pas vraiment imprégnée dans la mentalité économique roumaine, sinon de manière superficielle.

Il est évident que ce qui a suivi, la période totalitaire de l'Etat communiste, a détruit le peu de base que le libéralisme pouvait avoir conservé en Roumanie.

Pendant les quarante cinq ans, qui ont suivi, le libéralisme a disparu.

Le phénomène n'est pas particulier à la Roumanie, mais il s'y est perpétré plus longtemps et d'une manière plus brutale. Après la première vague de la destruction des structures libérales par Staline, commune à toute l'Europe du Centre et de l'Est (URSS), destruction conduite en Roumanie par Dej et achevée vers 1964-65, il y a eu la seconde vague de Ceausescu.

Contrairement aux autres pays du COMECON, après 1968 Ceausescu ne s'est pas contenté d'empêcher toute tentative libérale, il a renforcé le contrôle de l'Etat en adoptant jusqu'à la veille de sa chute en 1989, des mesures que les Soviétiques avaient appliquées et abandonnées du temps de Staline. Il a ainsi créé une grande industrie grâce à des crédits étrangers et au financement de l'Etat, alors que dans le monde entier, ces industries étaient dépassées : les aciéries géantes sans avoir du charbon ou du fer, l'industrie de l'aluminium sans avoir de l'énergie, et la pétrochimie, alors que nos ressources pétrolières s'épuisaient et qu'il y avait des excédents de par le monde.

Nous avons construit ainsi des capacités de beaucoup supérieures à nos besoins, capacités qui n'ont jamais trouvé une demande correspondante. Toutes ces grosses structures ont été dépassées sans jamais avoir servi à plein.

La Roumanie se trouvait donc à la fin de 1989, sans vraie tradition libérale, et avec le souvenir d'une expérience libérale décevante. L'on parle beaucoup de nos jours, de notre histoire libérale qui est cependant loin d'avoir satisfait aux normes minima de ce que l'on peut appeler une structure politique ou économique libérale.

Dans cette situation il nous reste à rechercher qu'elles sont les possibilités qui s'offrent à la Roumanie et, si compte-tenu de ce passé décevant, le libéralisme a des perspectives dans notre pays?

Je réponds, Oui ! J'y suis obligé, parce qu'en fait, il n'y a pas d'alternative.

Dans un Monde libéral, dont les structures économiques sont basées sur le libre échange, même les difficultés que nous constatons aujourd'hui dans les discussions du GATT, et que beaucoup de pays rencontrent, ne changent guère cette direction. Le globe terrestre est trop petit pour avoir à la longue deux systèmes différents suivant les nations et même les continents, et dans la compétition entre libéralisme et dirigisme, le second a échoué.

Nous, Roumains, sommes avec la Moldavie à l'Est du Prut, au total 28 millions d'habitants au milieu d'un continent de 750 millions. Si à Bucarest, Belgrade, Sofia, Kiev, Moscou et Varsovie, il y a des gens qui regrettent les places qu'ils avaient occupées dans l'économie étatisée, ils ne changeront pas le sens de l'histoire, ni le fonctionnement de l'économie mondiale. Le système étatiste s'est effondré en 1989 parce qu'il n'a jamais pu s'intégrer à

l'économie mondiale et il s'est étouffé.

Le libéralisme s'est imposé parce que la planification centralisée a prouvé son incapacité à résoudre des problèmes infiniment plus simples dans une société beaucoup plus primitive que la société actuelle. Le dirigisme a échoué aussi bien dans les cadres nationaux que dans ceux internationaux du COMECON, et l'on ne peut y revenir. Alors, comme les possibilités en économie aussi bien qu'en politique ne sont pas illimitées, il ne reste que la perspective libérale.

Cela ne veut pas dire que la Roumanie aura demain des structures économiques et politiques libérales. Il y a beaucoup de pays dans le monde et même en Europe, qui ne les ont pas encore. Ces pays stagnent et reculent de ce fait par rapport aux autres. Cela ne peut durer ni en Europe, ni ailleurs. Ce n'est pas la menace militaire occidentale mais la stagnation économique qui a conduit à l'effondrement du communisme en Europe. Les partisans de l'étatisme, de l'autarchie et de l'isolement national qui se sont emparés après 1989 du pouvoir en Europe du Centre se condamnent à la stagnation et de ce fait au même sort, que celui de leurs prédécesseurs.

Nous, Roumains, sommes mal armés pour la perspective libérale à cause du lourd héritage totalitaire d'une part intellectuel, de l'autre matériel.

L'héritage intellectuel, celui de la formation dirigiste, est tellement enraciné que nous la retrouvons dans tous les partis, et tous les domaines. Cet héritage est transmis par l'Académie des Sciences Economiques (A.S.E.), qui aujourd'hui prétend se convertir à l'économie libérale, mais reste la négation du libéralisme. Ses cadres ne prennent du système libéral que ceux des éléments qui peuvent également servir les structures étatistes. Les études statistiques, le marketing, les sciences mathématiques peuvent servir à l'économie dirigiste aussi bien que libérale, mais en économie libérale ces données servent l'initiative privée alors qu'en économie dirigiste, elles justifient le pouvoir. C'est bien sous Ceausescu, qu'en manipulant les chiffres, l'on annonçait en 1989, une récolte de 24 millions de tonnes de céréales, alors que la Roumanie n'en avait même pas produit la moitié! ...

A cette malformation intellectuelle, s'ajoute l'héritage des grandes entreprises industrielles, les dinosaures économiques que l'Etat s'acharne à porter à bout de bras, et qui épuisent les forces vives du pays.

Nous retrouvons cet héritage également en Russie, où il revêt peut-être des proportions plus grandes, mais notre problème n'est pas de savoir s'il y a d'autres qui souffrent des mêmes inconvénients, mais de trouver les moyens de ne pas en être victimes. Pour y parvenir, il faut définir les objectifs d'une autre politique, leurs implications et en fonction de cela les moyens que l'on peut mettre en oeuvre.

(à suivre)